

В.М. Кравець,

учитель української мови і літератури Уманського ліцею №3 Уманської міської ради Черкаської області

ВІДВЕРТО ПРО ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

РОЗРОБКА УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ. ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ. 9 КЛАС

Тема: Жінки в долі Тараса Шевченка

Мета: ознайомити учнів з маловідомим сторінками особистого життя Кобзаря – драматичними моментами кохання, розкрити життєву трагедію визначної особистості, самою долею приреченої на самотність; розкрити силу таланту та неперевершену цінність творів, виховувати повагу до геніального поета України.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: дидактичний матеріал, презентація, «Кобзар», виставка книжок

Форма проведення: конференція

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань

Вікторина «Образ жінки у творчості Тараса Шевченка»:

1. Назва поеми, у якій героїню залоскотали русалки. («Причинна»)
2. До кого із героїнь звернені ці слова?
«Що весілля, доню моя?
А де ж твоя пара?
Де світилки з дружечками,
Старости, бояре?» (Катерині).
3. Ім'я дівчини, нареченої Яреми Галайди із поеми «Гайдамаки». (Оксана).
4. У якому творі головна героїня є квіткою? («Лілея»)
5. Який твір Шевченко присвятив Марку Вовчку? («Сон» («На панщині пшеницю жала»)).
6. У якому творі поет зобразив дві типові долі матері-кріпачки: матері-покритки та матері, що народила дитину у шлюбі? («У нашім раї на землі»)
7. Ім'я головної героїні поеми «Наймичка»? (Ганна).
8. Із якого твору ці рядки: «Все упованіє моє на тебе, мій пресвітлий раю»? («Марія»).
9. Ім'я та прізвище подруги дитинства Тараса Шевченка? (Оксана Коваленко).
10. Як звали сестер Тараса Шевченка? (Катерина, Марія, Ярина)

III. Повідомлення теми, мети, завдань уроку

Епіграф: В долю Тараса вплетися жінки,
Наче із книжок його сторінки.
Тінь переслідує світлу зорю,
В долю поправки внесла Кобзарю.

Тамара Яковенко

Завдання уроку:

1. Дізнатися про сторінки особистого життя Т. Шевченка.
2. Познайомитися із інтимними ліричними творами поета.
3. Прослідкувати вплив особистої драми поета на образи жінок у творчості.

IV. Основний зміст уроку

Слово вчителя. Більшість біографів-шевченкознавців основну увагу приділяють творчості поета, акцентуючи на роках кріпацтва, заслання. І мало написано про його почуття, зокрема про його любов. Адже

він, крім всього, що стосується його геніальності, був ще і хлопчиком, юнаком і, нарешті, чоловіком.

Дослідження теми любові в житті Тараса Григоровича допоможе нам відкрити двері, що ведуть до складної і своєрідної душі поета. Відкриваючи в Шевченку все більше земного, людського, ми глибше осягаємо його геніальність, наближаємося до пізнання філософії його впливу на долю України.

Будучи емоційною і чутливою натурою, Т.Шевченко, як і кожен поет, захоувався часто. Але зла доля переслідувала його усе життя, лишаючи його щастя жити в шлюбі, в любові з дружиною, про яку мріяв, особливо в останні роки свого життя.

Так хто ж вони були - музи, що надихали поета, дарували йому радість і що навівали смутку, любили його і були кохані ним?

2. Мати

Мамо, матусю, матусю Тараса,
Зірка яскрава на небі знялася,
В темряві світлу прокреслила трасу,
Це мамина доля малого Тараса.

Мама – Катерина Яківна Шевченко (Бойко), кріпачка пана Енгельгарда. Мала шестеро дітей: Катерину, Микиту, Тараса, Ярину, Марію, Йосипа. Мати любила всіх своїх дітей. Вона мріяла, щоб вони стали вільними та заможними господарями на власній землі. Катерина Яківна дуже любила Тарасика, пестила його і прощала пустощі і всілякі витівки. Тарасик, в свою чергу, відповідав матері на її прихильність до нього. І, хоч як не було важко матері працювати на панщині, вона знаходила розраду і радість в своїх дітях.

Тяжке життя і праця підірвали здоров'я Катерини Яківни. Вона померла у 1823 році, на сороковому році життя... Помираючи, вона благословила і поцілувала кожного із дітей. Мати заповіла поховати її в їх садибі, що було виконано. Діти залишилися без материнського тепла, материнської опіки.

Читець

*І досі сниться: під горою
Меж вербами та над водою
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошеє та кучеряве
Своє маленькеє внуча.
І досі сниться, вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки, і годує,
І спить несе. А дід сидить
І усміхається, і стиха
Промовить нишком: — Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?
І нищечком старий читає,
Перехрестившись, Отче наш.
Крізь верби сонечко сіяє
І тихо гасне. День погас
І все почило. Сивий в хату
Й собі пішов опочивати.*

3. Сестри

Тарас Шевченко мав три сестри.

Катерина, старша на десять років за Тараса, була хорошою помічницею матері, няньчила всіх молодших братів та сестер. Дівчина була дуже працьовитою і любила Тарасика. Після смерті матері, коли у сім'ю прийшла зла мачуха, Катерина була вже заміжня і проживала у Зеленій Діброві. Тарасик часто пішки приходив до неї, шукаючи собі притулок. Сестра обмивала, обчищала, пестила його.

Ярина – на два роки молодша за Тараса. Була його і товаришем, і другом. Коли Тарасик ховався від гніву мачухи, або від різок вчителів, вона разом з Марійкою носили йому їсти у схованку, яку він зробив у заростях калини. Разом з сестрами ходив на прощу до Мотронинського монастиря.

Коли Ярина вийшла заміж і потерпала від побоїв та знущань свого чоловіка-п'яниці, Тарас, будучи тоді в Петербурзі, писав у листі до двоюрідного брата Варфоломія і просив вплинути на злого чоловіка і захистити сестру.

Марійка була молодшою за Тараса на п'ять років. У три роки захворіла і втратила зір. Вона найбільше потерпала від мачухи, бо не могла за себе постояти. Тарас завжди захищав її, а проживаючи в Петербурзі, висилав їй гроші.

Під час своїх подорожей на Україну, Тарас Шевченко відвідував своїх сестер, спілкувався з ними, співчував їхній важкій кріпацькій долі, але нічого не міг вдіяти. Щоб викупити їх із кріпацтва, пан зажадав дві тисячі карбованців, а таких грошей у Шевченка не було.

Читець

*Минаючи убогі села
Понаддніпрянські невеселі,
Я думаю: — Де ж я прихилиюсь?
І де подінуся на світі? —
І сниться сон мені: дивлюсь,
В садочку, квітами повита,
На пригорі собі стоїть,
Неначе дівчина, хатина.
Дніпро геть-геть собі розкинувся!
Сіяє батько та горить!
Дивлюсь, у темному садочку,
Під вишнею у холодочку,
Моя єдина сестра!
Многострадалиця святая!
Неначе в раї, спочиває
Та з-за широкого Дніпра
Мене, небога, виглядає.
І їй здається — виринає
З-за хвилі човен, доплива...
І в хвилі човен порина. —
Мій братику! моя ти доле! —
І ми прокинулися. Ти...
На панщині, а я в неволі!..
Отак нам довелося йти
Ще змалечку колючу ниву!
Молися, сестро! будем живі,
То Бог pomoже перейти.*

Читець

*За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози. Я не знаю,
Чи єсть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!
Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала*

*В свою дитину... В тім гаю,
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою,
Ще молодую — у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!.. А ми
Розпізлися межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи —
Носити воду школярам.
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили!
А сестри! Сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії,
Для кого в світі живете?
Ви в наймах вирости чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й умрете!*

4. Оксана Коваленко

Оксанка – дитяча подружка Тараса. Це була чиста дитяча прив'язаність. Вони кохали одне одного, дружили, грали в різні ігри та разом пасли худобу. Кучерява, красива дівчинка подобалась не тільки Тарасику, а й його батькам. Та і Оксанчині батьки були не проти цієї дружби. І таємно їхні батьки надіялися, що ця дитяча дружба переросте в справжнє кохання, і вони поєднуються, породичаються сім'ями. Та не так сталося, як гадалося. Рано померли Тарасові батьки, пішли з життя і Оксанини. І діти розійшлися хто куди. Тараса забрали у двір пана Енгельгарда, а потім пан разом з челяддю переїхав до Вільно, а Оксаночка залишилася у Кирилівці. Пізніше вона вийшла заміж.

Своє почуття до Оксани поет проніс крізь все своє життя, про це свідчать декілька його віршів, де він тепло згадує свою Оксаночку. Шевченко присвятив їй поему «Мар'яна-черниця», саме про неї, по-дитячому світлу, казково-незабутню, згадував у поезіях «Три літа», «NN» («Мені тринадцятий минало»), «Ми вкупочці колись росли». Дорогим ім'ям першого кохання Шевченко називав героїнь своїх творів. І ми побачимо, як пізніше цей жіночий тип фатально буде подобатись Шевченкові в жінках, змушуючи його шукати в них ту, «справжню» - подругу, дружину, порадилицю, якою в дитинстві вживалась йому Оксана.

Читець

*Ми вкупочці колись росли,
Маленькими собі любились,
А матері на нас дивились
Та говорили, що колись
Одружимо їх. Не вгадали.
Старі зарані повмиралі,
А ми малими розійшлись
Та вже й не сходились ніколи.
Мене по волі і неволі
Носило всюди. Принесло
На старість ледве і додому.
«Чи жива
Ота Оксаночка?» — питаю
У брата тихо я. «Яка?»
«Ота маленька, кучерява,
Що з нами гралася колись.
Чого ж ти, брате, зажурився?»
«Я не журюсь. Помандрувала
Ота Оксаночка в поход
За москалями та й пропала.
Вернулась, правда, через год,
Та що з того. З байстрам вернулась.
Острижена.*

Читець.

А я так мало, небагато
 Благов у бога. Тільки хату,
 Одну хатиночку в гаю,
 Та дві тополі коло неї,
 Та безталанну мою,
 Мою Оксаночку; щоб з нею
 Удвох дивитися з гори
 На Дніпр широкий, на яри,
 Та на лани золотополі ...

Читець.

Чи правда, Оксано? Чужа чорноброва!
 І ти не згадаєш того сироту,
 Що в сірій свитині, бувало, щасливий,
 Як побачить диво – твою красоту.
 Кого ти без мови, без слова навчила
 Очима, душею, серцем розмовлять.
 З ким ти усміхалась, плакала, журилась,
 Кому ти любила Петруся співать.
 І ти не згадаєш. Оксано! Оксано!
 А я й досі плачу, і досі журюсь,
 Виливаю сльози на мою Мар'яну,
 На тебе дивлюся, за тебе молюсь.
 Згадай же, Оксано, чужа чорноброва,
 І сестру Мар'яну рястом уквітчай,
 Часом на Петруся усміхнись, щаслива,
 І, хоч так, як жарту, колишнє згадай.

5. Дзюня Гусиковська

Дзюня – Ядвіга – дівчина
 Чорнобрива і вродлива,
 І хороша кравчиня
 Щиро хлопця полюбила.

У 1829-му році, приїхавши з Тарасом до Варшави, поміщик Енгельгардт, віддає свого 16-річного козачка Тараса до відомого там маляра Франца Лямпі, щоб мати свого власного маляра. Його одягли, як панича, бо туди ходили більше вчитися панські діти. Отже, у Варшаві відчув Тарас себе людиною. Тут він і закохався в гарненьку прачку польку Дуню Гусаківську, яка прала йому білизну, прасувала краватки та манишки. Але за цю любов чи прихильність Дуні Тарас теж мав платити данину: він мусив, на її вимогу, розмовляти з нею ТІЛЬКИ ПОЛЬСЬКОЮ МОВОЮ. Тарас швидко опанував її. Зрозуміло, що це кохання не могло не блиснути ясным промінням у його чутливому серці. Ця приязнь, як він признавався пізніше своєму приятелеві маляреві Сошенкові, облагородила його душу, піднісни його самого у власних очах. «Я вперше тоді подумав, — казав Тарас, — чому і нам, кріпакам, не бути такими ж людьми, як інші вільні люди».

Та це захоплення Дунею тривало недовго: 20-го листопада 1830 року у Варшаві вибухнуло повстання проти російського окупанта, і пан швидко виїхав до Петербургу, а через якийсь час і вся челядь разом з Тарасом помандрувала туди ж. Так перервалися його стосунки з Дзюнею.

6. Ганна Іванівна Закревська

Ганна Закревська - дружина поміщика села Березова Рудка на Полтавщині. Познайомився поет з нею влітку 1843 року й наприкінці того ж року намалював портрет.

Красива, розумна, високоосвічена. Його зачарувала ця жінка. У листах до друзів він називав її «Ганною вродливою». Шевченко часто навідувався у Березову Рудку. У Ганні його приваблювала чарівна жіночність, м'яка українська врода. Вона вміла промовляти одним лише поглядом. Жінка не була щасливою, а розмови з Тарасом виводили її зі звичного плину життя, настроювали душу на вищий лад.

Перебуваючи на засланні, він пише вірша:

Оце нагадую. Ніколи
 Ти не здавалася мені
 Такою свіжо-молодою
 І прехорошою такою
 Так, як тепер на чужині,
 Та ще й в неволі...

**Інсценізація
Шевченко.**

Якби зустрілися ми знову,
 Чи ти злякалася б, чи ні?
 Якєє тихєє ти слово
 Тоді б промовила мені?

Ганна.

Ніякого. І не пізнала б.
 А може б, потім нагадала,
 Сказавши: — Снилось дурній. -
 Шевченко.
 А я зрадів би, моє диво!
 Моя ти доле чорнобрива!
 Якби побачив, нагадав
 Веселеє та молодеє
 Колишнє лишенько лихєє.
 Я заридав би, заридав!
 І помолиєсь, що не правдивим,
 А сном лукавим розійшлось,
 Слізьми-водою розплилось
 Колишнєє святеє диво!

7. Варвара Миколаївна Рєпніна

Різні були у них долі,
 Спільною стала самотність,
 Бо панувала сваволя,
 І лютувала жорстокість.

К. Піка

Влітку 1843 року Шевченко у Яготині знайомиться із княжною Варварою Рєпніною. Вона була на шість років старшою за Тараса. З цього часу ім'я Тараса Шевченка супроводжуватиме її до останніх днів життя.

Їх стосунки укладаються у слово «кохання», вона — чи не одна з перших — назвала його генієм.

Вона зробила його ідеальним у своїх думках, у своїй уяві. А він був живий, схильний захоплюватися, любив жартувати і залицятися до дівчат, гульнути у веселій парубоцькій компанії.

Княжна вважала своїм святим обов'язком нагадувати поетові про його високе покликання. Шевченко був зворушений, розчулений, він сприймав княжну як друга, називав її своїм янголом-хоронителем.

Не судилося Т. Шевченку і княжні бути разом. Рідня, особливо мати, доклали зусиль, щоб розлучити їх. Княгині здавалося, що Шевченко, колишній кріпак, не рівня її доньці Варварі.

Хоча варто відмітити, що Тарас не відчував до Варвари палкої пристрасті. Вона з усіх жінок, яких він знав, була найближчою йому по духу. Із Варварою він міг говорити про речі, які іншим на огляд не виносив. Але кохання до цієї жінки у своєму серці він запалити не зміг.

Так княжна Рєпніна на все життя залишилася самотньою. Вона написала повість, у якій змалювала образ Т. Шевченка в герої під прізвищем Березовський.

Шевченко присвятив Варварі свій твір «Тризна» та подарував дві своїх картини.

Усе життя вони листувалися, підтримували один одного, дружили.

Читець

Душі з небес благословенній
 Дано любить, терпіть, страждать.
 І дар приречений, натхнення,
 Дано сльозами поливать.
 Ви розумієте це слово!
 Для вас я радо відложив

*Життя буденного окови.
Священнодіяв я і знову,
І сльози в звуки перелив.
Ваш добрий ангел надлетів,
Обвіяв крилами і снами.
І тихозграйними річами
З душею чудо сотворив.*

8. Катерина Піунова

*Полонила Катерина
Серце нашого поета.
Це кохання однобоке,
Не дало серйозних злетів.*

Вирвавшись із осоружної фортеці, поет мріє якомога швидше потрапити до Петербурга. Та доля на цілих п'ять місяців міцно пов'язує його з Нижнім Новгородом. Там Шевченко освідчується в коханні 15-річній актрисі Катерині Піуновій, незважаючи на 28 років різниці між ними. Що це було? Мана, сп'яніння від волі, політ у прірву юності і краси? Ні, Боже наслання, яке спізнають лише генії - сини Всесвіту, обранці вічності. Так уже судилося, що невеличка, гінка, кучерява Катерина (яке символічне для поета ім'я!) була фатально схожа на першу, свячену, осяяну дитинством, кохану Оксану.

Шевченко познайомився із батьками дівчини, попросив її руки. Шевченку не відмовили прямо. Але його більше не запрошували в дім, і сама дівчина уникала його.

Наслання несподівано налинуло та зовсім уже несподівано розвіялося, як світанковий серпанок під дощем. Шевченко виїжджає до Петербурга.

Читець

*Якби з ким сісти хліба з'їсти,
Промовить слово, то воно б,
Хоч і як-небудь на сім світі,
А все б таки якось жилося.
Та ба! Нема з ким. Світ широкий,
Людей чимало на землі...
А доведеться самотнім
В холодній хаті кривобокій
Або під тином простягаться.
Або... Ні. Треба одружитись,
Хоча б на чортовій сестрі!
Бо доведеться одурити
В самотині. Пшениця, жито
На добрім сіялись лану,
А люде так собі пожнуть
І скажуть: — Десь його убито,
Сердешного, на чужині... —
О горе, горенько мені!*

9. Ликерія Полусмак

*І в малий
В райочок мій спідтиха-тиха
Вкрадешся, наробиш лиха...
Запалиш рай мій самотній...*

Т. Шевченко

Сум і відчай минають, з'являється нова надія одружитися зі своєю, з кріпачкою. Він зустрічає в домі поміщиць Карташевських дівчину-кріпачку Ликеру Полусмакову — і знову довірливо закохується. В Ликері він побачив свою Оксану, і з новою силою захотілося поету тихого сімейного щастя.

Ликеру Тарас Григорович сприймає спочатку як селянську просту дівчину, життєво мудру й кмітливу. Ледарство, неохайність, корисливість Шевченкової обраниці Тарас Григорович сприйме за селянську простоту, жвавість і дотепність. Він впевнений, що провиню всьому оте прокляте кріпацтво. Воля і достаток змінять Ликеру на краще! Починається останній самообман у житті поета. Та не судилося...

Тургенєв, який бачив Ликеру у Карташевських, так описує дівчину: «Істота молода, свіжа, не дуже красива, але з чудовим білявим волоссям і тією чи то гордовитою, чи то спокійною поставою...».

Ця постава і обдурила поета. Насправді ж Ликера мріяла про гроші, багатство, панське життя. А ще їй хотілося «досадити панночкам Карташевським».

Багато разів друзі відмовляли Тараса від одруження з Ликерою, та він і слухати не хотів. Він зробив їй багато подарунків, винайняв квартиру, найняв учителя. Одного разу він і застав її в обіймах того ж учителя. Зради пробачити Шевченко не міг.

Так закінчилася епопея з одруженням.

Через 44 роки по смерті Шевченка, у Канів на Чернечу гору, до могили поета прибуде Ликера (вже Ликера Іванівна, 65 років) і в книзі записів, що лежатиме в хаті біля могили її колишнього нареченого, тремтячою рукою, плачучи, ковтаючи сльози, напише: «13 травня 1905 року приїхала твоя Ликера, твоя люба, мій друже. Сьогодні мій день ангела. Подивись на мене, як я каюсь».

Читець

*Барвінок цвіє і зеленів,
Слався, розстилався;
Та недосвіт передсвітом
В садочок украсяв.
Потоптав веселі квіти,
Побив... Поморозив...
Шкода того барвіночка
Й недосвіта шкода!*

Читець

*Поставлю хату і кімнату;
Садок-райочок насаджу.
Посиджу я і походжу
В своїй маленькій благодаті
Та в одині-самотині
В садочку буду спочивати.
Присняться діточки мені,
Веселая присниться мати,
Давне-колишній та ясний
Присниться сон мені!.. і ти!..
Ні, я не буду спочивати,
Бо й ти приснишся. І в малий
Райочок мій спідтиха-тиха
Підкрадешся, наробиш лиха...
Запалиш рай мій самотній.*

Читець

*Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни — святої доли!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольную на волю
Не прийде випустить...
Сиди І нікогісінько не жди!..*

10. Образ жінки у творчості Шевченка

Учитель. Через усю творчість Тараса Григоровича червоною ниткою пролягла любов

до України та її багатостраждального народу. Та однією з центральних тем його поетичних і художніх творів є тема трагічної долі жінки - сестри, матері - у тогочасному суспільстві.

Жіноча доля для Шевченка - не просто одна з тем його творчості. Це справді незагоєна рана поетової душі. Образ жінки-кріпачки нерозривно поєднаний у нього з образом власної матері, яку «ще молодою - у могилу нужда та праця положила», та рідних сестер - Катрі, Ярини, Марії, які «у наймах виростили», та в яких «у наймах коси побіліли». Доля жінки у кріпосницькому суспільстві була просто нестерпною, і Шевченко був одним із перших, хто зібрав воедино всі страждання закріпачених жінок і вголос заговорив про них, виступив на захист жіночих прав. Навіть назви творів, присвячених жінкам, - «Сова», «Наймичка», «Відьма», «Слепа» - свідчать про невеселе, трагічне їх життя.

Самопожертва - це риса, яка притаманна багатьом жінкам-матерям у творчості Кобзаря. Вони важко працюють, піклуються про своїх дітей і навіть у снах мріють про їх щасливе та заможне майбутнє. (поема «Сон» («На панщині пшеницю жала»))

Долі дівчат, які потерпали від нещасного кохання, боєм відгукувалися в серці Кобзаря й знайшли відображення у віршах і баладах «Причинна», «Тополя», «Лілея», «Утоплена», «Русалка»...

Звертався Шевченко і до теми долі жінки-покритки у тогочасному суспільстві. Але, на відміну від суспільства, він не критикує їх, а співчуває, тому що до трагедії призвели не дівоча розпуста, а надмірна довірливість, щирість у коханні. У своїх творах поет вказує дівчатам шлях виходу із подібної ситуації («Катерина», «Наймичка», «Мар'яна-черниця»).

Образи жінок і дівчат у творчості поета не тільки трагічні, їм притаманні найкращі риси людського характеру: чуйність, щирість, самопожертва, доброта. І заслуга Шевченка в тому, що він підняв образ жінки-матері, жінки-кріпачки на п'єдестал чистоти почуттів, моральної краси й материнської величі. Жінка з дитиною на руках завжди була для Шевченка уособленням Мадонни, світлим і щирим образом, символом чистоти й святості:

Нічого кращого немає
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.

Невмирущі Шевченкові рядки: «І на оновленій землі Врага не буде супостата, А буде син, і буде мати, І будуть люде на землі» стали своєрідним символом віри для багатьох поколінь справжніх, щирих українців.

Читець

На сторінках «Кобзаря»
Є найкращі перлинки:
То слова про тяжку долю,
Долю жінки-українки.
Ти убрає її квітками,
Ти умив її сльозами,
І уславив всьому світу
Щонайкращими думками.
Чарівний дівочий образ:
Карі очі, стан тоненький,
Чорні брови, ясний погляд,
Сміх веселий, молоденький.
Образ матері святої,
Що дочку її єдину
Пан покриткою пускає,
Оддає в солдати сина.
І дівчину-сиротину -
Не словами, а сльозами,
Батьку славний, незабутній,
Змалював ти перед нами.
І за те, аж поки буде
Україна існувати,

Не забудуть українки
Тебе, батьку, шанувати.

- Прочитайте вислови Шевченка про сім'ю і зробіть висновки, як же ставився поет до сім'ї.

Мені ж, мій Боже, на землі
Подай любов, сердечний рай!
І більш нічого не давай!
«Молитва»; 24.V 1860, С.-Петербург.

Тяжко, тяжко в світі жить
І нікого не любить [...]
«І багата я ...»; V-XII 1848, Косарал

Добро, у кого є господа, а в тій господі є сестра
чи матір добра. *Добра, добра такого таки зроду у мене, правда, не було [...]*

«Добро, у кого є господа...»; IX-XII 1848, Косарал

Благо тобі, друже-брате, як є в тебе хата.
Благо тобі, як у хаті є з ким розмовляти. Хоч дитина немовляца, і воно вгадає твої думи веселії...

«Ми восени так и похожі...»; IX-X 1849, Раїм

Благо тобі, друже-брате, як є в тебе хата.
Благо тобі, як у хаті є з ким розмовляти. Хоч дитина немовляца, і воно вгадає твої думи веселії...

«Ми восени так и похожі...»; IX-X 1849, Раїм

Інтерактивна вправа «Займи позицію»:
Чому, на вашу думку, Тарас Шевченко так і не став щасливим в особистому житті?

Творче завдання «Створи ідеал». Скласти опис дівчини (зовнішність, соціальний стан, риси характеру), яка могла б стати ідеальною дружиною Тараса Шевченку.

V. Підсумки

Слово вчителя. У повісті-феєрії В. Чемериса «Я любила Шевченка» є такі рядки, якими хочеться закінчити цей урок: «Життя - це полювання за щастям... Хтось із французів сказав. Чи не Стендаль, бува? А втім... То може, хоч пощастить? Спробуйте, якщо вполюєте його, - буду рада за вас. Бо з щастям все ж таки краще, як без нього... Бо щастя - це світло. Без нього - пітьма».

VI. Домашнє завдання

1) Підготуватися до підсумкового уроку за творчістю Т. Шевченка.
2) Скласти тестові завдання, вікторину за вивченими творами Т. Шевченка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О.М., Дмитренко Г.К. Українська література: Підручн. для 9 кл. загальноосвітн. навч. закл. Київ.: Грамота, 2009. 304 с.
2. Жінки в житті Тараса Шевченка. URL: <https://taras-shevchenko.com.ua/ua/content/kohani-zhinki-shevchenka.htm>
3. Мулявко Л.Д. Паросток батьківського саду: Зацвіт Шевченкової долі. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 160 с.
4. Пономаренко М. І., Шихова Г. Шевченківські свята в школі. Київ: Шк. світ, 2013. 128 с.
5. Шевченко Т.Г. Кобзар. Вступна стаття О. Гончара. Київ: Дніпро, 1980. 613 с.
6. Яковенко Т. Жінки в долі Шевченка. Черкаси: ІнтролігаTOP, 2012. 116 с.